

ADRIAN RĂDULESCU (1932-2000)

Mihai IRIMIA

La 5 mai 2000, în Săptămâna luminată, de praznicul Izvorului tămăduirii, ne-a părăsit pentru totdeauna arheologul și profesorul **ADRIAN RĂDULESCU**.

Prezență activă și remarcată în viața cultural-științifică a Dobrogei și a țării, nume legat indisolubil de arheologia și istoria străvechiului ținut dintre Dunăre și Mare, posesor al unor calități umane tot mai rar întâlnite, Adrian Rădulescu nu va putea fi suplinit în viața arheologică, muzeografică și universitară a regiunii.

S-a născut la 16 august 1932 în comuna Dorobanți, jud. Călărași, în familia preotului Vasile Rădulescu, care i-a imprimat dragostea pentru valorile creștine, respectul față de cultura și pământul românesc, sentimente cărora le-a rămas fidel toată viața. Și-a început instrucția școlară în localitatea natală, cu dascăli inzebrați și devotați misiunii lor, cum erau foarte mulți în acea primă jumătate a secolului al XX-lea, față de care au avut o permanentă prețuire. De altfel, legăturile lui Adrian Rădulescu cu satul natal, cu oamenii lui, au fost pilduitoare pentru mulți; își repeta cu mândrie obârșia, cunoștea după nume probabil toți consătenii, ajutându-i cât și cum putea. La sărbătorirea centenarului localității natale a fost inima, sufletul, catalizatorul întregii manifestări.

În anul 1943 a devenit elev al Liceului "Știrbei Vodă" din Călărași, cea mai importantă instituție de învățământ din oraș, de unde s-a transferat, apoi, la prestigiosul liceu "Mihai Viteazul" din București. Aici – întâmplare sau nu – l-a avut profesor și director, printre alții, pe profesorul Dumitru Tudor, cunoscutul cercetător al arheologiei Olteniei, pe care-l va întâlni mai apoi și la Facultatea de istorie.

În perioada 1951-1956, dând răspuns unei reale vocații, a urmat cursurile Facultății de istorie a Universității București. Aici, sub îndrumarea adevăratei "generații de aur" a arheologiei – D. M. Pippidi, Ioan Nestor, Em. Căndurachi, Gh. Ștefan, D. Tudor, D. Berciu –, s-a specializat în istorie veche și epigrafie. A fost o serie de excepție, ai cărei absolvenți au devenit nume cunoscute în arheologia, istoria medie, modernă și contemporană, în muzeologie, în învățământul universitar, în arhivistică, presă și în care Adrian Rădulescu a avut un loc bine stabilit, remarcat de colegi sau de dascăli. Ca student a fost prezent pe mai multe șantiere arheologice, cu precădere la Dinogetia, însușindu-și tainele acestei nobile și responsabile profesii.

După terminarea studiilor universitare și-a legat de la început numele de cel al instituției muzeale constantene la care a fost încadrat în anul 1956, prin repartiție guvernamentală. S-a identificat de la început cu arheologia și istoria Dobrogei, pe care

le-a promovat cu osârdie neegalată de nimeni, de la Gr. Tocilescu, V. Pârvan, Radu Vulpe, Em. Condurachi, Dionisie M. Pippidi încoace, făcând ca astăzi Constanța să fie cunoscută și apreciată în aceste domenii, pe toate meridianele. A acumulat o cultură științifică și umanistă impresionantă, ceea ce i-a legitimat prezența și distincția în orice împrejurare.

Din anul 1956 a fost, pe rând, muzeograf, șef de secție (1965), director adjunct (1968) și director (1969 – ianuarie 1990 și, apoi, din octombrie 1992 până la sfârșitul vieții) al muzeului de istorie constănțean.

Preocupat de problemele atât de complexe ale arheologiei și muzeografiei dobrogene, a străbătut ținutul de la un capăt la altul, verificând starea monumentelor arheologice cunoscute de mai multă vreme; înregistrează alte obiective noi, sprijină cu generozitate cercetările întreprinse de colectivele de arheologi (indiferent de instituțiile cărora le aparțin, ori de perioada investigată) pe diferite șantiere și impulsionează, cu o energie impresionantă, atât cercetările de teren, cât și activitatea de valorificare științifică și muzeistică. Cu talent, entuziasm și stăruință a reușit să imprime în conștiința tuturor celor ce făceau cunoștință cu Dobrogea, respectul pentru arheologia și istoria ei.

Ca arheolog, a participat la săpături și a condus șantiere de interes național, cum ar fi zidul de incină a Tomis-ului, Edificiul roman cu mozaic, termele de la Tomis ("Lentiarion"), complexe de monumente romano-bizantine din sectorul de vest tomitan, șantierele de salvare din peninsula orașului, cercetările din complexul rupestru de la Basarabi, necropola feudală-timpurie de la Castelu, zona atelierelor meșteșugărești de la Telita (jud. Tulcea) etc. Toate aceste cercetări au fost valorificate prin studii sau monografii, intrate în circuitul științific, prin tipărirea lor în țară sau în străinătate. În anul 1974 a devenit șef de șantier la Albești – cetate greco-indigenă din teritoriul callatian, obiectiv de referință pentru înțelegerea evoluției raporturilor dintre teritoriile rurale și cetățile vest-pontice în perioada greco-elenistică.

O preocupare constantă a cercetărilor sale a reprezentat-o epigrafia greco-romană, contribuind la cunoașterea fenomenului romanizării la Dunărea de Jos, la organizarea *limes*-ului danubian și pontic prin publicarea de inscripții inedite, la perpetuarea factorului autohton în perioada romanității târzii și a epocii medievale timpurii. Temele abordate au fost concretizate prin studii de specialitate, participări la congrese și sesiuni științifice din țară și din străinătate, prin contribuții notabile la publicarea de **corpora inscriptionum**. A participat, ca director al muzeului constănțean, la organizarea mai multor manifestări științifice internaționale, între care: al IX-lea Congres internațional de studii asupra frontierelor romane, Mamaia, septembrie 1972; al VII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină, Constanța, septembrie 1977; al VII-lea Congres internațional de tracologie, Constanța – Mangalia – Olimp – Tulcea, 20-26 mai 1996; coloctivul internațional "Arheologia Mării Negre", Constanța, aprilie, 1994, etc.

Activitatea lui Adrian Rădulescu a îmbrățișat și alte aspecte legate, în majoritatea lor, de istoria ținutului dintre Dunăre și Mare în epoca romană: dezvoltarea meșteșugurilor, a relațiilor comerciale și spirituale cu alte regiuni ale imperiului, existența unor ateliere pentru materialele ceramice de construcție, exploatarea pietrei în epoca romană etc. A studiat, cu cunoscute-i pasiune, amforele cu inscripții de la Edificiul roman cu mozaic, ceramica de uz comun din Dobrogea, unele categorii de opaite sau de monumente arhitectonice, tezaurele creștine de practică euharistică din Scythia Minor etc.

În anul 1972 a obținut titlul de **doctor în istorie al Universității Babeș-Bolyai** din Cluj-Napoca, cu teza *Dezvoltarea meșteșugurilor în Dobrogea roman. Ceramica*, sub îndrumarea academicianului Constantin Daicoviciu.

Personalitate complexă, înzestrat în egală măsură cu valențe de cercetător și de ctitor, Adrian Rădulescu s-a dedicat organizării de noi muzee, de susținerea lucrărilor de restaurare și conservare a monumentelor istorice. S-a ocupat de organizarea noilor obiective muzeistice, între care Muzeul de istorie națională și arheologie din Constanța (reamenajat în actuala clădire la 25 decembrie 1977) și Muzeul de arheologie "Callatis" – Mangalia. Între anii 1974-1977 a coordonat lucrările de restaurare a monumentului de la Adamclisi, prin impunerea variantei autoportante, care a permis reconstituirea acestuia în forma inițială; paralel, s-a preocupat direct și de amenajarea muzeului din localitate, menit să pună în valoare atât piesele originale ale monumentului, cât și cele mai reprezentative descoperiri din cetatea Tropaeum Traiani, într-o modalitate care situează obiectivul în cauză printre cele mai apreciate muzee din țară. Prin eforturi care i-au aparținut în mare măsură, a reușit să convingă autoritățile vremii să realizeze și muzeul de la Histria unde, în locul unei modeste construcții, s-a clădit una modernă, în care sunt conservate și expuse piesele străvechii colonii grecești și ale teritoriului învecinat. (Faptul că la noul muzeu au apărut, odată cu trecerea anilor, vicii importante de construcție care se remediază prin amplele lucrări aflate în curs de desfășurare în această perioadă, pentru ca muzeul să-și împinească menirea, constituie o dovadă în plus a importanței și semnificației în timp a efortului inițial).

În nici o parte a lumii civilizate, cunoscătorii nu pot vorbi de Constanța ori de Dobrogea fără a se referi la simbolurile lor emblematice – Tomis, cu strălucirea lui de altădată, Ovidius și exilul său, tezaurul cu cele 24 de sculpturi și basoreliefuri descoperite în 1962, Edificiul roman cu mozaic, mormântul – hypogeu pictat, cele șapte bazilici ale creștinismului romano-bizantin de la Tomis, apoi Tropaeum Traiani (Adamclisi) cu monumentul triumfal, altarul, mausoleul, cetatea și muzeul, de asemenea Callatis etc. De toate acestea Adrian Rădulescu s-a ocupat într-un fel sau altul, fie ca om de știință, fie ca realizator al unor opere de protecție, ori de valorificare muzeistică; în ora le-a consacrat lucrări de mare interes (ex. volumul *Tropaeum Traiani. Monumentul și cetatea*, București, 1988), studii ghiduri și pliante de popularizare etc.

În calitate de redactor-responsabil al publicației științifice anuale a muzeului "Pontica" (din care au apărut, sub coordonarea sa, 32 de numere, începând cu 1968), a contribuit într-o măsură esențială la păstrarea prestigiului ei științific, la inițierea și menținerea – chiar în perioade foarte grele – unor schimburi de publicații științifice cu peste 230 de institute de cercetare și muzee din întreaga lume. Din inițiativa lui a fost reluată, în anul 1995, publicarea revistei științifice și culturale "Analele Dobrogei" – Seria nouă, scoasă în colaborare cu Institutul de cercetări eco-muzeale din Tulcea.

Activitatea sa atât de susținută și complexă i-a atras o bine meritată recunoaștere internă și internațională. Încă din anul 1969 a fost președintele Filialei Constanța a Societății de Studii Clasice din România. Un an mai târziu, director al Centrului de Studii Ovidiene. A fost, de asemenea, vicepreședinte al Institutului Român de Tracologie și președintele Filialei Constanța a aceleiași instituții, din anul 1985; președinte al Filialei Constanța a Asociației Oamenilor de Știință (din 1988), membru al Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice (1990-1996) și președinte, pentru un timp, al acesteia (1995). A fost, de asemenea, membru al Comisiei Naționale de Arheologie (între 1976-1999) și președinte al acesteia (între 1993-1997), comisie care

intrunește pe unii dintre cei mai valoroși specialiști din institutele de profil ale Academiei Române, din rețeaua Ministerului Culturii și a Cultelor și din cea a Ministerului Educației și Cercetării. Ca o recunoaștere a activității sale științifice, în anul 1985 a fost ales membru corespondent al Institutului German de Arheologie din Frankfurt am Main.

Calitățile științifice ale lui Adrian Rădulescu erau dublate de cele de apreciat vorbitor; expunerile sale erau întotdeauna expresive și convingătoare. Ele au fost audiate cu interes atât în cercurile de specialitate din Italia, Franța, Grecia, Anglia, Turcia, Bulgaria, Serbia, Elveția etc., cât și de cele mai variate categorii socio-profesionale, specialiști ori simpli spectatori, telespectatori sau radio-ascultători din țară.

A cultivat într-un mod strălucit legăturile cu muzeele, institutele de cercetare din țară și din străinătate, cu oameni de știință sau de cultură, toate acestea răsfrângându-se asupra prestigiului muzeului și al Constanței.

Adrian Rădulescu a avut un rol decisiv la una din cele mai importante ctitorii ale Constanței, pe care acest oraș încărcat de istorie și cultură o dorea și o merita: Universitatea "Ovidius". Ca recunoaștere unanimă a rolului său decisiv în această impotantă realizare și a calităților de om de știință, a fost ales primul rector al tinerei instituții (1990-1991). Creindu-se, tot la stăruința sa, specialitatea ISTORIE-ARHEOLOGIE (ulterior ISTORIE), în măsură să pună în valoare bogatul patrimoniu al Dobrogei, a obținut – prin concurs – postul de profesor universitar, acordându-i-se, totodată și dreptul de conducător de doctorat. A avut mulțumirea ca dintre cei 10 doctoranzi pe care i-a condus, patru să-și fi finalizat tezele sub conducerea lui directă. Încă din anul 1976 a făcut parte din câteva zeci de comisii de doctorat, organizate de Universitățile din București, Cluj și Iași. Prelegerile sale, temeinic argumentate și clare, erau prezentate studenților cu patos și talent oratoric unice, preluate de la maestrul său, generând admirația nedisimulată a auditoriului.

Adrian Rădulescu a fost, totodată, om al cetății și al țării. După revoluția din decembrie 1989 a devenit primul primar al județului Constanța, iar după alegerile din 20 mai 1990, primul prefect al acestuia (până în noiembrie 1991). A fost una dintre cele mai tumultuoase perioade ale vieții sale. S-a angajat deplin, cu energia și dăruirea care-l caracterizau, în activitățile complexe, specifice începutului vieții noastre democratice; a crezut în victoria noului. Era sensibil la durerile altora; suferea din cauza limitelor (cel mai adesea obiective) care-i erau impuse în satisfacerea cerințelor numeroase și justificate ale semenilor. Nu a neglijat nici un moment problemele istoriei, culturii și învățământului, ale altor domenii – sociale sau economice –, chiar dacă împlinirile n-au fost întotdeauna pe măsura speranțelor. Sub conducerea prefectului și profesorului Adrian Rădulescu s-au desfășurat amplele manifestări științifice și culturale din 1991, prilejuite de aniversarea a 2500 de ani de existență arheologică și a 2250 de ani de la prima atestare literară a Tomisului; cu acel prilej s-au pus bazele valorosului ansamblu monumental din vecinătatea clădirii Consiliului Județean, consacrat acestui eveniment, operă a unui mare artist, prieten de o viață a profesorului. A avut, de altfel, nenumărați prieteni, în toate categoriile socio-profesionale, în Constanța, în țară și în străinătate. După știința noastră, nu avea dușmani și nici nu putea să aibă. Nu întotdeauna, însă, a fost înțeles și sprijinit. Generos, a ajutat pe mulți. Pe el nu s-a cruțat, chiar dacă organismul, la un moment dat, i-o cerea. Nu accepta să fie compătimit; a purtat suferința cu discreție totală și demnitate, făcându-și datoria până în ultima clipă.

A sprijinit Biserica Ortodoxă Română ca membru, timp de peste două decenii, în

Consiliul Eparhial și în Consiliul Național Bisericesc, contribuind decisiv la transformarea Episcopiei Tomisului în Arhiepiscopie. A dorit o Mitropolie și a trăit cu convingerea că într-o zi se va face.

Disparația sa neașteptată împiedică punerea în valoare a multor lucrări și proiecte rămase neterminate, care ar fi contribuit la îmbogățirea imaginii asupra istoriei ținutului dintre Dunăre și Mare.

Constanța îi datorează cel puțin două monumente pentru care s-a zbatut și pe care le-a visat protejate: Complexul rupestru de la Basarabi și mormântul – hypogeu cu pictură de la Tomis.

Poate nu peste mult timp, municipalitatea și conducerea județului Constanța vor găsi o formulă să-i cinstească numele celui ce a fost și va rămâne Adrian Rădulescu, măcar în parte față de cât a reușit el să veșnicească trecutul Dobrogei, prin monumentele cercetate și protejate, pentru a le transmite viitoarelor generații.

Închinându-ne poși în fața moștenirii științifice și culturale lăsate de Adrian Rădulescu ținutului care i-a fost atât de drag, îi transmitem mesajul strămoșilor noștri latini:

Sit tibi terra levis !

Lista lucrărilor publicate de Adrian Rădulescu

I. CĂRȚI

- *Tezaurul de sculpturi de la Tomis*, București, 1963, 156 p. (coautor).
- *Noi monumente epigrafice din Scythia Minor*, Constanța, 1964, 188 p. (coautor).
- *Monumente romano-bizantine din sectorul de vest al cetății Tomis*, Constanța, 1966, 84 p.
- *Cimitirul feudal-timpuriu de la Castelu*, Constanța, 1967, 128 p. (coautor).
- *Dezvoltarea meșteșugurilor în Dobrogea romană. I. Ceramica*, Constanța, 1972, (teză de doctorat), 320 p. + 150 pl. (mss.),
- *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*. București, 1979, 440 p. (ediția a II-a) – *Istoria Dobrogei*, Constanța, 1988, 534 p. (coautor).
- *Ovidiu la Pontul Euxin*, București, 1981, 152 p.; ediția a II-a Constanța, 1998.
- *A Concise History of Dobrudja*. București, 1987, 282 p. (coautor).
- *Tropaeum Traiani – Monumentul și cetatea* (monografie istorică) București, 1988, 194 p.

II. STUDII, ARTICOLE, RAPOARTE

- *Informații asupra unor materiale inedite din Muzeul Regional Constanța*, în *Materiale și cercetări arheologice*, 5, 1959, p. 753-759.
- *Noi mărturii arheologice din epoca elenistică la Nuntași*, în *SCIV*, 12, 1961, 2, p. 387-393.
- *Inscription inedite de Callatis*, în *Studii Clasice*, 4, 1962, p. 275-279.
- *Necropola de incinerare de la Castelu*, în *Materiale și cercetări arheologice*, 8, 1962, p. 649-660 (coautor).
- *Inscripții inedite din Dobrogea*, în *SCIV*, 14, 1963, 1, p. 79-107.
- *Elmi bronzee di Ostrov*, în *Dacia*, NS, 7, 1963, p. 535-551.

- *Le dépôt des monuments sculpturaux récemment découverts à Constanța*, în *Acta Antiqua Philippopolitana. Studia Arcaeologica*, Sofia, 1963, p.132-152 (coautor).
- *Podoabe de bronz ale unui car roman și depozitul de țigle de la Telița*, raionul Tulcea în *Revista Muzeelor* (număr special), an II, 1965, p. 437-448).
- *Scurtă privire asupra istoriei vechi a Dobrogei*, în *Dobrogea maritimă*, București, 1966, p. 51-84.
- *Muzeul de arheologie Constanța după 10 ani de activitate*, în *Pontica*, 1, Constanța, 1968, p. 29-42.
- *Inscripția lui Herennios Apollinaris din Callatis*, în *Pontica*, 1, Constanța, 1968, p. 307-317 (coautor).
- *Note epigrafice, I*, în *Pontica*, 1, Constanța, 1968, p. 319-339.
- *Un miliar de la Decius la Rasova*, în *Revista Muzeelor*, 4, 1968, p. 349-353.
- *Ateliere meșteșugărești pentru ars materiale de construcții din lut*, în *Pontica*, 2, Constanța, 1969, p. 333-353.
- *Un atestat străromânesc la Capidava*, în *Pontica*, 3, Constanța, 1970, p. 255-274.
- *Un document proto-roumain à Capidava*, în *Dacia*, NS, 14, 1970 p. 311-323.
- *Date tehnice despre Edificiul cu mozaic din Constanța*, în *Buletinul Monumentelor Istorice*, 39, 1970, 3, p. 52-56.
- *Contribution à fin de mieux connaître le répertoire archéologique du Haut Moyen Âge en Dobroudja*, în *Actes du VII-e Congrès International des Sciences Phrèhistoriques et Protohistoriques*, II, Praga, 1970.
- *Kunst und Architekturwerke in der Dobrogea zur Zeit der Römer*, în *Studia Gotica. Antikwaristika serien*, 25, Stockholm, 1970, p. 216-233.
- *Publius Ovidius Naso, poetul iubirilor gingașe și al suferințelor*, în *File din istoria unui vechi ținut românesc*, I, Constanța, 1971, p. 135-159.
- *Podoabe de bronz ale unui car roman și depozitul de țigle de la Telița* (jud. Tulcea), în *Pontica*, 4, Constanța, 1971, p. 273-288.
- *Începuturile așezărilor omenști din Dobrogea: comuna primitivă*, în *Studii și cercetări de geografie aplicată a Dobrogei*, Constanța, 1972, p. 215-221 (coautor).
- *Aspecte privind exploatarea pietrei în Dobrogea romană*, în *Pontica*, 5, Constanța, 1972, p. 177-204.
- *Ateliere ceramice militare de-a lungul Dunării de Jos*, în *Pontica*, 6, Constanța, 1973, p. 129-135.
- *Amfore cu inscripții de la Edificiul roman cu mozaic din Tomis*, în *Pontica*, 6, Constanța 1973, p. 193-207.
- *Un sarcofago di età romana scoperto nella necropoli tumulare di Callatis*, în *Pontica*, 6, Constanța, 1973, p. 247-265 (coautor).
- *Recente cercetări arheologice la Tomis (1971-1972)*, în *Pontica*, 6, Constanța, 1973, p. 333-350.
- *Prospectarea și cercetarea așezărilor arheologice din județul Constanța*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor*. Muzeu, 11, 1, 1974, p. 45-47.
- *Ateliers de produits en terre cuite le long du Bas-Danube*, în *Actes du IX-e Congrès International d'Études sur les Frontières Romaines*, Mamaia, 6-13 septembrie 1972, București-Köln-Wien, 1974, p. 123-129.
- *Importations de céramique au IIIe siècle de n.è. au Bas-Danube*, în *Pontica*, 7, Constanța, 1974, p. 317-323.

- *Importuri ceramice la Dunărea de Jos din sec. III e.n.*, în *In Memoriam Constantini Daicoviciu*, Cluj-Napoca, 1974, p. 337-348.
- *Amphores inscrites provenants de l'Édifice romain à mosaïque de Tomi*, în *Actes de la XIIe Conférence Internationale d'Études Classiques*, Eirene, Cluj-Napoca, 2-7 octobre, 1972, București-Amsterdam, 1975.
- *Rezultate preliminare ale săpăturilor arheologice din Tomis (Parcul Catedralei, 1971-1974)*, în *Pontica*, 8, 1975, p. 9-54 (coautor).
- *Un tezaur monetar de la Filip Arabul în Dobrogea*, în *Pontica*, 8, 1975, p. 125-173 (coautor).
- *Contribuții la cunoașterea ceramicii romane de uz comun, din Dobrogea*, în *Pontica*, 8, 1975, p. 331-360.
- *V. Pârvan: Getica, eine Protogeschichte Dakiens*, în *Pontica*, 9, 1976, p. 7-10.
- *Amfore romane și romano-bizantine din Scythia Minor*, în *Pontica*, 9, 1976, p. 99-114.
- *Quelques aspects de l'activité artisanale le long du limes scythique entre les IVe et VIe siècles de n.è.*, în *Studien zu den Militärgrenzen Roms, II, Vorträge des 10. Internationalen Limeskongresses in der Germania Inferior*, Köln-Bonn, 1977, p. 387-392.
- *Un act de semnificație patriotică: reconstituirea Monumentului triumfal de la Adamclisi*, în *Pontica*, 10, 1977, p. 9-4.
- *Știri despre începuturile orașului Constanța*, în *Pontica*, 10, 1977, p. 53-57.
- *Dobrogea lui Burebista*, în *Pontica*, 10, 1977, p. 65-68.
- *Inscripții inedite din Tomis și Callatis, I*, în *Pontica*, 10, 1977, p. 79-89 (coautor).
- *Basilicile creștine de la Axiopolis, Callatis și Tropaeum Traiani*, în *De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente creștine*, Galați, 1977, p. 90-97.
- *Unveröffentlichte Inschriften aus Tomis und Callatis*, în *Epigraphica*, București, 1977, p. 99-111 (coautor).
- *Monumente arheologice privind viața spirituală în Dobrogea veacurilor I-III e.n.* în *Protecția ecosistemelor*, Constanța, 1978, p. 240-256 (coautor).
- *Mărturii arheologice și istorice în Constanța*, în *Protecția ecosistemelor*, Constanța, 1978, p. 257-266.
- *Dédicace en l'honneur de Valentinien*, în *Pontica*, 11, 1978, p. 151-154.
- *L'île d'Ovide, legendes et réalités archéologiques*, în *Acta Conventus Omnium Gentium Ovidianis Studiis Fovendis*, București, 1976, p. 521-526.
- *Le Musée d'histoire nationale et archéologie de Constantza*, în *Pontica*, 12, 1979, p. 9-54 (coautor).
- *Șantierul arheologic de la Albești, 1978*, în *Materiale și cercetări arheologice*, 13, Oradea, 1979, p. 167-173 (coautor).
- *Burebista și Dacia Pontică, în Strămoșii poporului român. Geto-Dacii și epoca lor*, București, 1980, p. 268-279.
- *Centenarul Muzeului de Istorie și Arheologie Constanța. Comunicări de istoria Dobrogei*, vol. I, Constanța, 1980, p. 12-54 (coautor).
- *Stâlpi miliari inediți din Scythia Minor*, în *Pontica*, 13, Constanța, 1980, p. 140-156 (coautor).
- *Les Roumains au Bas-Dabube durant les VIIe - XIIe siècles*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, 20, 1981, 4, p. 629-636.

- *De nouveau sur les légats de Trajan en Mésie Inférieure entre 103 et 108 de n.è.*, în Dacia, NS, 25, 1981, p. 353-358 (coautor).
- *Descoperiri epigrafice recente*, în Pontica, 14, Constanța, 1981, p. 159-170 (coautor).
- *Die lokale Herstellung der Beleuchtungsgegenstände- Leucernae*, în Pontica, 14, Constanța, 1981, p. 181-210.
- *Situație prezentă și de perspectivă privind conservarea și restaurarea monumentelor (II)*, în Revista Muzeelor și Monumentelor, anul XIX, 2, 1982, p. 3-10.
- *Colonia Ulpia Zermizgestusa pe o inscripție din Dobrogea*, în Pontica, 14, 1982, p. 152-160 (coautor).
- *Realizări și cercetări arheologice, istorice și muzeologice în Dobrogea*, în Pontica, 17, 1984, p. 7-14.
- *O inscripție tomitană "redescoperită" (SEG. I. 2. nr. 332)*, în Pontica, 17, 1984, p. 61-66 (coautor).
- *Dacia și Moesia (Scythia) – părți constitutive ale etnosului românesc*, în Pontica, 17, 1984, p. 101-107.
- *Observații privind importul amforelor ștampilate în sud-estul Dobrogei*, în Pontica, 18, 1985, p. 55-74 (coautor).
- *Importuri amforice la Albești (jud. Constanța): Heraclea Pontică*, în Pontica, 19, 1986, p. 33-60 (coautor).
- *Tezaurul de la Sucidava-Izvoarele (jud. Constanța)*, în Pontica, 19, 1986, p. 127-158 (coautor).
- *Raportul dintre istoria națională și cea locală în Muzeul de istorie națională și arheologie Constanța*, în Revista Muzeelor, 4, 1986, p. 3-9 (coautor).
- *Bazilici și monumente creștine în contextul etnogenezei românești din sec. III-IV în Dobrogea*, în Monumente istorice și izvoare creștine, Galați, 1987, p. 7-77.
- *Le trésor de Sucidava – en Mésie Seconde*, în Revue Archéologique, 2/1988, Paris, 1989, p. 357-380 (coautor).
- *Romanizarea în Dobrogea*, în Symposia Tharcolgica, 7, 1989, p. 146-162.
- *Importuri amforice la Albești (jud. Constanța): Rhodos*, în Pontica, 20, 1987, p. 53-78 (coautor).
- *Importuri amforice la Albești (jud. Constanța): Sinope*, în Pontica, 21-22, 1988-1989, p. 23-90 (coautor).
- *Le christianisme en Scythie Mineure à la lumière des dernières découvertes archéologiques*, în Actes du Congrès International d'archéologie chrétienne, vol. III, Lyon, 1989, p. 2561-2615.
- *Constanța, 2250*, în Pontica, 23, 1990, p. 23-28.
- *Importuri amforice la Albești (jud. Constanța): Chersonesul Tauric, Cnidos, Cos, Paros*, în Pontica, 23, Constanța, 1990, p. 29-48. (coautor).
- *Recherches archéologiques récentes dans le périmètre de la cité de Tomis*, în Études Byzantines et Post-Byzantines, II, București, 1991, p. 23-45.
- *Contribuții privind seria guvernatorilor Moesiei Inferioare în sec. III p. Chr.*, în Pontica, 24, 1991, p. 123-141. (coautor).
- *Entre faste et dénuement. Les mystères soulevés par le "Tombeau au banquet" retrouvé à Constantza*, în Archéologie Nouvelle, 1, 1993, Paris, p. 42-47.
- *Epos arheologic la Pontul Euxin*, în "Colegiul Pedagogic «Constantin Brătescu». Valori ale civilizației românești în Dobrogea", Constanța 1993, p. 177-184.
- *Observații privind așezarea greco-autohtonă de la Albești (jud. Constanța)*,

- Pontica, 26, 1993, p. 121-158 (coautor).
- *Un nou guvernator al provinciei Moesia Inferior: Sallius Aristaenetus*, Pontica, 26, 1996, p. 197-206 (coautor).
 - *Inscripții inedite din Tomis și împrejurări*, Pontica, 27, 1994, p. 157-171 (coautor).
 - *Ion Micu, un pasionat*, Analele Dobrogei, SN, I/1, 1995, p. 11-12.
 - *Reprezentări figurate în așezarea de epocă elenistică de la Albești*, Pontica, 28-29, 1995-1996, p. 23-72 (coautor).
 - *Zidul de apărare al Tomisului, de epocă târzie, în reconstituirea sa actuală*, Pontica, 28-29, 1995-1996, p. 83-93.
 - *Cercetările arheologice de la cetatea Hârșova. Campania 1995*, Pontica, 28-29, 1995-1996, p. 121-134 (coautor).
 - *Dobrogea: Via gentium ?*, Analele Dobrogei, SN, II/1, 1996, p. 15-25.
 - *Vasile Canarache la Constanța: 1956-1969*, Analele Dobrogei, SN, II/1, 1996, p. 75-77.
 - *Dedicații imperiale din Tomis*, Pontica, 30, 1997, p. 167-175 (coautor).
 - *Momente ale colaborării între Institutul de Arheologie al Academiei Române și Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța – evocări la aniversarea a 160 de ani de activitate a instituției bucureștene și a 80 de ani de investigări la Histria*, Pontica, 30, 1997, p. 391-397.
 - *O nouă inscripție din vremea lui Decius în Dobrogea*, Pontica, 31, 1998, 131-138 (coautor).
 - *Vestigiile arheologice, dovezi inestimabile ale civilizației noastre*, Analele Dobrogei, SN, an III, nr. 1, 1997, p. 7-9.
 - *Cercetări arheologice de la Albești (jud. Constanța), 1996-1999*, Pontica, 32, 1999, p. 51-69 (coautor).
 - *Albești – site fortifié du territoire callatian*, în vol. *The Thracian World at the Crossroads of Civilizations*, II, Bucharest, 1998, p. 345-353 (coautor).
 - *"Simion Gavrilă – 70 de ani !"*, Analele Dobrogei, SN, an V, nr. 2, 1999, p. 389-395.
 - *Données recentes sur le site d'Albești (départ. de Constantza)*, în vol. *Civilisation grecque et cultures antiques périphériques. Hommage à Petre Alexandrescu a son 70e anniversaire*, Bucharest, 2000, p. 172-179 (coautor).
 - *Elemente de gândire umanistă în unele epigrafe din Dobrogea*, în vol. *Istro-Pontica, Muzeul Tulcea la a 50-a aniversare*, Tulcea, 2000, p. 241-245. (coautor).
 - *Albești (départ. de Constantza) – site fortifié gréco-indigène*, în *Talanta. Black Sea Region in the Greek, Roman and Byzantine Period* (coautor).
 - *Complexes d'habitat du site fortifié gréco-indigène d'Albești (départ de Constantza)*, în *Thrace and Aegean Eight International Congress of Thracology*, Sofia-Yambol 2000 (coautor).

III. LUCRĂRI DE POPULARIZARE (selectiv)

- *Muzeul de arheologie al Dobrogei*, Constanța, 1960, 40 p.
- *Monumentul și cetatea de la Adamclisi*, Constanța, 1966, 24 p.
- *Tomis*, Constanța, 1967, 24 p.
- *Leul în plastica tomitană*, în *Tomis*, 2, nr. 5, mai 1967, p. 17.
- *Capodoperele unor sculptori necunoscuți*, în *Tomis*, 2, nr. 7 iulie, 1967.
- *Dobrogea lui Burebista*, în *Tomis*, 2, nr. 10, octombrie 1967, p. 17
- *Histria*, Constanța, 1968, 24 p.
- *Callatis*, Constanța, 1968, 24 p.

- *Adamclisi – monument*, Constanța, 1968, 24 p.
- *Adamclisi – cetatea*, Constanța, 1968, 24 p.; ediția a 2-a – 1971; ediția a 3-a 1982, 30 p.
- *Exploatarea pietrei în Dobrogea*, în *Tomis*, 4, nr. 4, aprilie, 1969, p. 17.
- *Muzeul de arheologie Constanța. Unele gânduri și perspective*, în *Revista Muzeelor*, 4, 1970, p. 372-374.
- *Necesitatea unui "Centru de studii ovidiene"*, în *Tomis*, 6, nr. 10, oct. 1971, p. 8.
- *Campaniile Tomisului (1966-1971): Arheologie*, în *Tomis*, 6, nr. 7, iulie 1971, p. 4.
- *Monumentul triumfal de la Adamclisi*, Constanța, 1971, 32 p.; ediția a 2-a, 1977.
- *Monumentul de la Adamclisi – în actualitate*, în *Tomis*, 8, dec. 1973, p. 13-14.
- *Terrasigilaria*, în *Tomis*, nov. 1973, p.11.
- *Noi descoperiri arheologice*, în *Tomis*, aug. 1975, p. 13-14.
- *Care este vechimea Tomisului ?*, în *Tomis*, iunie 1976, p. 12-13.
- *Itinerare arheologice dobrogene*, București, 1976, 132 p. (coautor).
- *Das Siegesdenkmal von Adamklissi*, Constanța, 1977, 46 p.
- *Dobrogea. Album* (coordonator), București, 1978, 600 p. (fotografiile de I. Miclea).
- *De la Zamolxe încoace...* (coautor), în *Tomis*, 13, nr. 3, p. 13-14.
- *Colecția de arheologie "Callatis"*, în *Revista Muzeelor*, 10, 1978, p. 20-25.
- *Cronică muzeologică la malul mării*, în *Pontica*, 11, Constanța, 1978, p. 7-11.
- *Necesitatea și importanța unui Muzeu de istorie și arheologie la Medgidia*, în *Pontica*, 11, Constanța, 1978, p. 13-17.
- *Monumentul triumfal de la Adamclisi, restaurat*, în *Revista Muzeelor*, 3, 1978, p. 41-43.
- *O sută de ani de la fondarea Muzeului de istorie națională și arheologie* (coautor), în *Tomis*, 14, sept., 1979, p. 12.
- *Burebista la Dunărea de Jos* (coautor), în *Tomis*, 14 martie, 1979, p. 12, 13.
- *Remember Tropaei Traiani*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor*, 48, nr. 2, 1979, p. 75-76.
- *Muzeul de istorie națională și arheologie Constanța – un muzeu centenar* (coautor), în *Revista Muzeelor*, 6, 1980, p. 74-84.
- *CONSTANȚA – monografie* (ciclul: Județele patriei), București, 1980, (autor al capitolului *Istoria* – p. 42-61).
- *Constanța. Ghid turistic al județului*, București, 1980, 142 p. (coautor).
- *Albești: getic în ambianță elenistică* (coautor), în *Tomis*, 15, iunie 1980, p. 14.
- *"Orașul" din teritoriul rural al Callatisului*, în *magazin Istoric*, 4, 1981, p. 41-33 (coautor).
- *Șantier arheologic – 1982 (I). Date noi despre cultura Hamangia. Orizont geto-dacic*, în *Tomis*, 17 nov, 1982, p. 14.
- *Șantier arheologic 1982 (II). Civilizația romană: tezaurul de la Abrud. Fortăreața romano-bizantină de la Ovidiu. Centre arheologice medievale: Târgușor*, în *Tomis*, 17 dec. 1982, p. 16.
- *Monument triumphal d'Adamclisi*, Constanța, 1982, 48 p.
- *Constanța, Ghid de oraș* (coautor), București, 1985, 204 p.
- *Litoralul românesc al Mării Negre*, București, 1989, 142 p. (coautor).
- *Românii la Dunărea de Jos în Evul Mediu Timpuriu*, *Tomis*, nr. 10, 1993, p. 12.
- *Entități etnice în evoluția istorică a Dobrogei (I)*, *Tomis*, nr. 2, 1995, p. 12.
- *Entități etnice în evoluția istorică a Dobrogei (II)*, *Tomis*, nr. 3, 1995, p. 12.
- *Valori ale identității naționale*, *Tomis*, nr. 9, 1995, p. 5.

- *Monumente creștine și ortodoxie între Dunăre și Mare (I)*, Tomis, nr. 9, 1995, p. 12 (în colaborare, arhiep. L. Florea).
- *Monumente creștine și ortodoxie între Dunăre și Mare (IV)*, Tomis, nr. 12, 1995, p. 13 (în colaborare cu arhiep. L. Florea).
- *Constanța – un oraș cultural (I)*, Tomis, nr. 8, 1997, p. 4.
- *Burebista și Dobrogea (I)*, Tomis, nr. 3, 1998, p. 12.
- *Burebista și Dobrogea (II)*, Tomis, nr. 4, 1998, p. 12.
- *Aspecte ale vieții spirituale în Dobrogea sec. I-III p. Hr. (I)*, Tomis, nr. 10, 1998, p. 12.
- *Aspecte ale vieții spirituale în Dobrogea sec. I-III p. Hr. (II)*, Tomis, nr. 11, 1998, p. 12.
- *Aspecte ale vieții spirituale în Dobrogea, (III)*, Tomis, nr. 12, 1998, p. 12.
- *Aspecte ale vieții spirituale în Dobrogea, sec. I-III p. Hr. (IV)*, Tomis, nr. 1, 1999, p. 12.
- *Aspecte ale vieții spirituale în Dobrogea, sec. I-III p. Hr. (V)*, Tomis, nr. 2, 1999, p. 13.
- *Aspecte ale vieții spirituale în Dobrogea, sec. I-III p. Hr. (VI)*, Tomis, nr. 3, 1999, p. 12.
- *Aspecte ale vieții spirituale în Dobrogea, sec. I-III p. Hr. (VII)*, Tomis, nr. 4, 1999, p. 12.
- *Aspecte ale vieții culturale în Scythia Minor între sec. IV-VII (1)*, Tomis, nr. 5, 1999, p. 13.
- *Aspecte ale vieții culturale în Scythia Minor între sec. IV-VII (2)*, Tomis, nr. 6, 1999, p. 13-14.
- *Aspecte ale vieții culturale în Scythia Minor între sec. IV-VII (3)*, Tomis, nr. 7, 1999, p. 13.
- *Aspecte ale vieții culturale în Scythia Minor între sec. IV-VII (4)*, Tomis, nr. 8, 1999, p. 13.
- *Aspecte ale vieții culturale în Scythia Minor între sec. IV-VII (5)*, Tomis, nr. 9, 1999, p. 13.
- *Aspecte ale vieții culturale în Scythia Minor între sec. IV-VII (6)*, Tomis, nr. 10, 1999, p. 13.

